

2010
GENERAL STUDIES - II (Compulsory)
सामान्य अध्ययन - II (अनिवार्य)

202352

Standard : Degree

Total Marks : 200

स्तर : पदवी

एकूण गुण : 200

Nature : Conventional

Duration : 3 Hours

स्वरूप : पारंपारिक

कालावधी : 3 तास

Note :

सूचना :

- (i) *Answers must be written either in English or in Marathi.*
उत्तरे इंग्रजीमधून किंवा मराठीमधून लिहिली पाहिजेत.
- (ii) *All questions are compulsory.*
सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- (iii) *Figures to the RIGHT indicate marks of the respective question.*
उजवीकडील अंक संबंधित प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- (iv) *Credit will be given for orderly, effective and concisely writing.*
नीटनेटक्या, संक्षिप्त व परिणामकारक लिखाणास श्रेय दिले जाईल.
- (v) *Number of optional questions upto the prescribed number in the order in which they have been solved will only be assessed. Excess answers will not be assessed.*
ज्या क्रमाने निर्धारित संख्येपर्यंत पर्यायी प्रश्न सोडविले आहेत. तेवढेच प्रश्न तपासले जातील, अतिरिक्त उत्तरे तपासली जाणार नाहीत.
- (vi) *Candidate should not write roll number, any name (including their own), signature, address or any indication of their identity anywhere inside the answer book otherwise he/she will be penalised.*
उत्तरपुस्तिकेच्या आतील भागात कोठेही उमेदवाराने बैठक क्रमांक, स्वतः किंवा इतरांचे नाव, पत्ता किंवा आपली ओळख देणारे चिन्ह नमूद करू नये अन्यथा तो शिक्षेस पात्र ठरेल.
- (vii) *In case of any ambiguity, English version will be considered as authentic.*
कोणत्याही प्रकारच्या संदेहाच्या स्थितीत, इंग्रजी भाषांतर ग्राह्य समजले जाईल.

P.T.O.

SECTION - A (Marks - 40)

विभाग - A (गुण - 40)

1. Answer *any one* of the following sub-questions : 20
 खालील उपप्रश्नांपैकी **कोणताही एक** सोडवा.
 (a) Explain the philosophy and determinant factors of foreign policy of India.
 भारताच्या परराष्ट्र धोरणाचे तत्वज्ञान आणि निर्धारक घटक स्पष्ट करा.
 (b) State the salient features of nuclear policy of India. Discuss India's standpoint in conduct of Pokharan I and Pokharan II nuclear test.
 भारताच्या आण्विक धोरणाची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा. पोखरण पहिल्या व दुसऱ्या आण्विक चाचणीबाबत भारताच्या दृष्टीकोणाची चर्चा करा.
2. (a) Answer *any one* of the following sub-questions : 10
 खालील उपप्रश्नांपैकी **कोणताही एक** सोडवा :
 (i) State the structure and objectives of 'Interpol'.
 इंटरपोलची रचना व उद्दिष्टे सांगा.
 (ii) Review the terrorism in India.
 भारतातील दहशतवादाचा आढावा घ्या.
- (b) Answer *any five* of the following sub-questions : 10
 खालील उपप्रश्नांपैकी **कोणतेही पांच** सोडवा.
 (i) Basic principles of SAARC.
 सार्क संघटनेची मुलभूत तत्त्वे.
 (ii) Which were the aims of India's policy of non-alignment?
 भारताच्या आलिप्तता धोरणाची उद्दिष्टे कोणती होती ?
 (iii) European Union.
 युरोपियन युनियन
 (iv) Write a short note on 'The secretariat of UN.'
 संयुक्त राष्ट्र सचिवालयावर थोडक्यात टिपण लिहा.
 (v) Challenges before the unipolar world.
 'एकध्रुवी' जगापुढील आव्हाने.
 (vi) Write objectives of WTO.
 जागतिक व्यापार संघटनेची उद्दिष्टे लिहा.
 (vii) Composition of Security Council of UN.
 संयुक्त राष्ट्र सुरक्षापरिषदेची रचना.

SECTION - B (Marks - 40)

विभाग - B (गुण - 40)

3. Answer *any one* of the following sub-questions : 20

खालीलपैकी *एका* उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :

(a) Trace in brief the individual growth policy of India during the five years plans.

भारताच्या पंचवार्षिक योजनाकाळातील औद्योगिक विकासासंबंधीच्या धोरणाचा थोडक्यात आढावा घ्या.

(b) State the significance of economic infrastructure in the growth and development of an economy. Explain the growth of transport and communication system in post independence period of India.

अर्थव्यवस्थेच्या विकास व वृद्धित आधारभूत संरचनेचे महत्त्व सांगा. भारताच्या स्वातंत्र्योत्तर काळातील वाहतूक व दळणवळणाच्या सोईत झालेली वृद्धि स्पष्ट करा.

4. (a) Answer *any one* of the following sub-questions : 10

खालीलपैकी *एका* उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :

(i) Evaluate India's export - import policy since 1991.

1991 पासूनच्या भारताच्या आयात-निर्यात धोरणाचे मूल्यमापन करा.

(ii) Appraise in brief the economic reforms in India since 1991.

1991 पासून भारतात झालेल्या आर्थिक सुधारणांचे थोडक्यात मूल्यमापन करा.

(b) Answer *any five* of the following sub-questions : 10

खालीलपैकी *कोणत्याही पांच* प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

(i) Review in brief, the changes in revenue of Central Government of India in post independence period.

भारतीय केंद्रसरकारच्या स्वातंत्र्योत्तर काळातील महसूली उत्पन्नातील बदलांचा थोडक्यात आढावा घ्या.

(ii) Evaluate the trends in expenditure of states since 1951

1951 पासूनच्या राज्यसरकारांच्या खर्चातील बदलांचे मूल्यमापन करा.

(iii) Explain the problem of State's indebtedness to Central Government of India.

भारत केंद्रसरकारला राज्यसरकारांच्या कर्जबाजारीपणामुळे निर्माण झालेल्या समस्या स्पष्ट करा.

(iv) What are the limitations of Zero Base Budgeting?

शून्याधारित अर्थसंकल्पाच्या मर्यादा स्पष्ट करा.

(v) What is fiscal deficit. Explain the demerits of deficit financing.

वित्तीय तूट म्हणजे काय ते सांगून तुटीच्या अर्थभरण्याचे दोष स्पष्ट करा.

- (vi) State the merits and demerits of VAT (Value Added Tax).
मूल्यवर्धीत करंचे गुणदोष सांगा.
- (vii) Review in brief the changes in the fiscal policy of India in the post independence period.
भारताच्या स्वातंत्र्योत्तर काळातील राजकोषीय धोरणातील बदलांचा थोडक्यात आढावा घ्या.

SECTION - C (Marks - 40)

विभाग - C (गुण - 40)

5. Answer *any one* of the following sub-questions : 20
पुढीलपैकी **कोणत्याही एका** उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :
- (a) Define the term irrigation. What are the methods of irrigation? Explain any one of them in detail.
पाणी देणे याची व्याख्या द्या. पाणी देण्याच्या कोणकोणत्या पद्धति आहेत त्यापैकी एका पद्धतीची सविस्तर माहिती घ्यावी.
- (b) Which are the basic principles in dairy business? Explain in detail breeding with special reference to artificial insemination.
दुग्ध व्यवसाय सुरु करण्यापूर्वी कोणत्या मूलभूत मुल्यांचा आणि तत्वांचा अवलंब करणे गरजेचे आहे ? पैकी जनावरांची पैदास याबाबत सखोल माहिती त्यातहि कृत्रिम रेतन विषयी (फायदे / तोटे) सविस्तर लिहावे.
6. (a) Answer *any one* of the following sub-questions : 10
पुढीलपैकी **कोणत्याही एका** उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :
- (i) What is National Horticulture Mission? What are its objects? Enlist various schemes under this mission. (only 10)
राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियान म्हणजे काय ? त्याची उद्दिष्टे काय. या अभियानाअंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांची नावे द्यावीत. (फक्त 10)
- (ii) What do you mean by forestry? Enlist the various forestry alongwith example.
वनशेती म्हणजे काय ? विविध वनशेती पद्धती उदाहरणासह द्यावेत.
- (b) Answer *any five* of the following sub-questions : 10
पुढीलपैकी **कोणत्याही पांच** उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (i) What are the factors to be considered while setting up a fruit and vegetable industry?
फळे आणि भाजीपाला प्रक्रिया उद्योग उभारत असताना कोणकोणते मुद्दे विचारात घ्यावेत ?
- (ii) Enlist the problems faced by rural families during processing of fruits and vegetables.
ग्रामीण भागामध्ये फळे आणि भाजीपाला प्रक्रिया करताना कोणकोणत्या अडचणींचा सामना करावा लागतो ?
- (iii) Give the suitable composition of a balanced diet.
समतोल आहारामधील योग्य घटक नमुद करावेत.
- (iv) A cow / buffalo approximate weighing 400-450 kg. and milking 10 litre / day. How much green and dry fodder and concentrate to be seeded?
सर्वसाधारणपणे 10 लिटर दूध देणाऱ्या गाई / म्हैशीस (वजन अंदाजे 400-450 किलो) किती किलो हिरवा, वाळलेला चारा व खुराक किती द्यावा ?
- (v) What is three dimension fish cultivation? Give example.
त्रिस्तरीय मत्स्यशेती म्हणजे काय ? उदाहरणासह स्पष्ट करावे.
- (vi) What is employment guarantee scheme? Who, started, where and in which year? Now it is known as
रोजगार हमी योजना म्हणजे काय ? कुणी सुरु केली कोणत्या राज्यात व कोणत्या वर्षी ? आता ही योजना या नावाने ओळखली जाते.

SECTION - D (Marks - 40)

विभाग - D (गुण - 40)

7. Answer *any two* of the following sub-questions (10 Marks each) :

20

खालील उपप्रश्नांपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी दहा गुण) :

- (a) Write principle and working of biogas.

बायोग्यासची कार्यपद्धती आणि तत्व लिहा.

OR / किंवा

Give the significance of water in human and National development.

मानवाच्या आणि देशाच्या प्रगतीसाठी पाण्याचे महत्त्व काय थोडक्यात लिहा.

P.T.O.

- (b) Write a note on Indian remote sensing satellite.
इंडियन रिमोट सेन्सिंग सॅटेलाईट ची माहिती लिहा.

OR / किंवा

Write briefly how E-learning is useful in education field?
इ-लर्निंग शिक्षण क्षेत्रास कसे उपयोगी आहे हे थोडक्यात लिहा.

8. (a) Answer *any one* of the following sub-questions : 10
खालील उपप्रश्नांपैकी **कोणत्याही एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा :
- (i) Discuss the role of Biotechnology in agricultural improvement.
शेती प्रगतीसाठी बायोटेक्नॉलॉजी चे महत्व काय ते सविस्तर लिहा.
- (ii) Write a note on types of ecosystems.
इको सिस्टीम चे प्रकार यावर संक्षिप्त माहिती लिहा.
- (b) Answer *any five* of the following sub-questions : 10
खालील उपप्रश्नांपैकी **कोणत्याही पांच** प्रश्नांची उत्तरे लिहा :
- (i) How cloud formation takes place?
ढगाची निर्मिती कशी होते ?
- (ii) Write any two weather variable parameters.
हवामान बदलाचे कोणतेही दोन घटक लिहा.
- (iii) Give any two effect of sea pollution.
समुद्राच्या दुशीतिचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.
- (iv) State any two CRZ regulations.
सी आर झेड चे कोणतेही दोन नियम सांगा.
- (v) Write any two Govt. programs for ocean resources development.
ओसीयन रिसोर्स डेव्हलपमेंट साठी कोणतेही दोन सरकारी प्रोग्राम लिहा.
- (vi) Write any two coastal degradation.
कोणतेही दोन कोस्टल डिग्रेडेशन लिहा.
- (vii) State any two important point of Marine area management.
मरीन एरीय मॅनेजमेंट चे दोन महत्वाचे मुद्दे लिहा.

SECTION - E

विभाग - E

9. (a) Present the following data in a tabular form and suggest a suitable title for it.

The total population of a country is 3566 lakhs of which 2948 lakhs belong to rural area. In rural area 2404 lakhs belong to agricultural classes; while in urban area 531 lakhs belong to non-agricultural classes. Of the rural agricultural classes 687 lakhs are self-supporting persons, 1414 lakhs are non-earning dependents & the remaining are earning dependents. Of the rural non-agricultural population, 170 lakhs are self-supporting, 326 lakhs are non-earning dependents and remaining are earning dependents. While in the urban non-agricultural population 153 lakhs are self-supporting & 347 lakhs are non-earning dependents.

10

खालील माहिती टॅब्युलर फॉर्म मध्ये लिहून त्याला योग्य शिर्षक द्या.

देशाच्या 3566 लाख या एकूण लोकसंख्येपैकी 2948 लाख लोक ग्रामीण भागात राहतात. ग्रामीण भागातील 2404 लाख लोक कृषी क्षेत्राशी तर शहरी भागातील 531 लाख लोक अकृषी क्षेत्राशी संबंधित आहेत. ग्रामीण कृषी क्षेत्रापैकी 687 लाख लोक स्वयंपूर्ण, 1414 लाख लोक पूर्णपरावलंबी आणि अन्य अर्धपरावलंबी आहेत. ग्रामीण अकृषी क्षेत्रापैकी 170 लाख लोक स्वयंपूर्ण, 326 लाख लोक पूर्णपरावलंबी आणि अन्य अर्धपरावलंबी आहेत. शहरी कृषी क्षेत्रापैकी 153 लाख लोक स्वयंपूर्ण, 347 लाख लोक पूर्ण परावलंबी आहेत. तसेच शहरी अकृषी क्षेत्रामध्ये 153 लाख लोक स्वयंपूर्ण, 347 लाख लोक पूर्ण परावलंबी आहेत.

OR / किंवा

- (a) The following data represents the production of different types of medicines in a factory.

Type of Medicine	Production (in tonnes)
Antibiotic Injections	576
Antibiotic Capsules	216
Iron Tonics	450
Pain Killers	234
Vitamin Tablets	324
Total	1800

Represent the data by a suitable diagram.

10

P.T.O.

खाली दिलेली माहिती विविध प्रकारच्या औषधाचे उत्पादन दर्शविते.

औषधाचे प्रकार	उत्पादन (टन)
प्रतिजैविके इंजेक्शन	576
प्रतिजैविके गोळ्या	216
लोहवर्धक औषधे	450
वेदना शामक गोळ्या	234
व्हिटामिन गोळ्या	324
एकूण	1800

उपरोक्त माहिती योग्य प्रकारच्या डायग्राम द्वारे प्रदर्शित करा.

(b) The following is the distribution of ages of 136 individuals in a locality :

Age (in years)	0 - 10	10 - 20	20 - 30	30 - 40	40 - 50	50 - 60	60 - 70	70 - 80
No. of Individuals	48	26	27	11	13	4	3	4

Obtain the median age of the group and give its interpretation.

10

एका विभागातील व्यक्तींची वयानुसार विभागणी खाली दिलेली आहे.

वय (वर्षे)	0 - 10	10 - 20	20 - 30	30 - 40	40 - 50	50 - 60	60 - 70	70 - 80
व्यक्ति संख्या	48	26	27	11	13	4	3	4

वरील गटाचे मिडियन काढा व त्याचा अन्वयार्थ लिहा.

OR/ किंवा

(b) (i) In a batch of 21 students, 10 students failed in a test. The marks of students who passed were :

54, 35, 49, 37, 38, 69, 80, 73, 42, 48, 63.

Obtain median marks of the batch.

5

एका 21 विद्यार्थ्यांच्या बॅचपैकी 10 विद्यार्थी चाचणी परिक्षेत नापास झाले. अन्य विद्यार्थ्यांचे गुण खालीलप्रमाणे :

54, 35, 49, 37, 38, 69, 80, 73, 42, 48, 63.

संपूर्ण बॅचचे मिडियन गुण काढा.

- (ii) The mean salary of 195 workers as calculated from a frequency table was found to be Rs. 2000/-. It was later found that the frequency of class interval 1500-1700 was wrongly taken as 40 instead of 45. Obtain the corrected mean salary of the workers. 5

एका वारंवारता तालिके वरुन 195 कामगारांचे सरासरी वेतन (Mean salary) रु. 2000/- होते. परंतु नंतर लक्षात आले की 1500-1700 या गटाची वारंवारता चुकून 45 ऐवजी 40 गृहीत धरण्यात आली होती. कामगारांचे अचूक सरासरी वेतन काढा.

10. (a) Answer *any one* of the following sub-questions :

खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर द्या :

- (I) The data given below is a distribution of weekly wages of 160 workers: 10

Weekly Wages (in Rs.)	400 - 500	500 - 600	600 - 700	700 - 800	800 - 900	900 - 1000	1000 - 1100	1100 - 1200
No. of Workers	8	10	16	25	32	45	14	10

Draw less than type cumulative frequency curve (ogive) from the data and answer the following from it :

- No. of workers whose weekly wages are between Rs. 720/- and Rs. 960/-
- Median weekly wages of the workers.
- The highest wages of the lowest paid 25% workers

खाली दिलेली माहिती 160 कामगारांचे साप्ताहिक वेतनानुसार विभागणी दर्शविते.

साप्ताहिक वेतन (रु.)	400 - 500	500 - 600	600 - 700	700 - 800	800 - 900	900 - 1000	1000 - 1100	1100 - 1200
कामगार संख्या	8	10	16	25	32	45	14	10

वरील माहितीच्या आधारे ogive curve काढा आणि खालील उत्तरे त्याआधारे लिहा.

- रु. 720/- ते रु. 960/- दरम्यान वेतन असणारी कामगार संख्या
- मिडियन वेतन (iii) सर्वाधिक कमी वेतन मिळणाऱ्या 25% कामगारांचे महत्तम वेतन.

- (II) The following data is available from a survey :
- Number of candidates appeared : 570
 Number of candidates passing in English : 270
 Number of candidates passing in English & G.K. : 180
 Number of candidates passing in English, Gk & aptitude : 100
 Number of candidates passing in English & aptitude : 140
 Number of candidates passing only in G.K. : 120
 Number of candidates passing neither in English nor in G.K. : 120
 Number of candidates passing in Aptitude but not in G.K. : 170
 Comment, with justification, the consistency of the data.

एका सर्वेक्षणातील उपलब्ध माहिती खालीलप्रमाणे :-

उपस्थित विद्यार्थी संख्या : 570

इंग्रजी विषयात पास : 270

इंग्रजी व सामान्य ज्ञान पास : 180

इंग्रजी, सामान्यज्ञान आणि ऑप्टीट्यूड पास : 100

इंग्रजी आणि ऑप्टीट्यूड पास : 140

केवळ सामान्यज्ञान पास : 120

इंग्रजी आणि सामान्यज्ञान दोन्हीमध्ये नापास : 120

ऑप्टीट्यूड मध्ये पास परंतु सामान्यज्ञान नापास : 170

या माहितीच्या consistency (सुसंगतेबद्दल) योग्य कारणासहित आपले मत सांगा.

- (b) Answer **any one** of the following sub-questions :

खालीलपैकी कोणत्याही एका उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा.

- (I) The monthly profits (in 1000 Rs.) of 100 shops are distributed as follows: **10**

<i>Profits per shop</i>	<i>No. of shops</i>
Upto 100	12
Upto 200	30
Upto 300	57
Upto 400	77
Upto 500	44
Upto 600	100

Prepare the frequency distribution and draw the histogram. Also, locate modal profit from it.

एका विभागातील 100 दुकानांचा मासिक नफा (हजार रु. मध्ये) खालीलप्रमाणे :

नफा	दुकानांची संख्या
100 पर्यंत	12
200 पर्यंत	30
300 पर्यंत	57
400 पर्यंत	77
500 पर्यंत	94
600 पर्यंत	100

वरील माहितीच्या आधारे वारंवारता तालिका बनवा व त्यावरून हिस्टोग्राम काढा तसेच त्यावरून नफ्याचा मोड (Mode) काढा.

- (II) The following table gives the monthly expenditure (in Rs.) on various items incurred by three families represent this data by percentage sub divided bar diagram. 10

Head of Expenditure	Family I	Family II	Family III
Food	4300	8300	12000
Clothing	800	1700	2500
Rent	1000	2100	1000
Others	1400	3400	4500
Total	7500	15500	20000

- i] Which family has the lowest contribution for expenses on food?
ii] Which family is spending highest towards payment of rent in relation to total expenses?

खाली दिलेली माहिती तीन कुटुंबांच्या मासिक खर्चावर आधारलेली आहे. ही माहिती परसेंटेज सबडिव्हायडेड बार डायग्राम द्वारे प्रदर्शित करा.

खर्चाचा विभाग	कुटुंब I	कुटुंब II	कुटुंब III
अन्य धान्य	4300	8300	12000
कपडे लता	800	1700	2500
घरभाडे	1000	2100	1000
अन्य	1400	3400	4500
एकूण	7500	15500	20000

- i] कोणत्या कुटुंबाचे अन्नधान्यावरील खर्चाचे प्रमाण सर्वात कमी आहे ?
ii] कोणत्या कुटुंबाचे घरभाड्यावरील खर्चाचे प्रमाण सर्वाधिक आहे ?

- o0o -